

УДК 323.327.59.09

АНДРУШКІВ Б.М.^{1*}, ВІВЧАР О.І.^{2*}, КИРИЧ Н.Б.^{3*}, ПОГАЙДАК О.Б.^{4*}

1*д.е.н. професор, зав. каф. «Управління інноваційною діяльністю та сферою послуг», Тернопільський національний технічний університет ім. Івана Пулюя, Президент Академії соціального управління, вул. Микулинецька 46, 46000, Тернопіль, Україна, тел. (067) 35209999 ел. пошта andrushkiv.bohdan@gmail.com

2*д.е.н., доцент, проф. каф. «Економічної безпеки та фінансових розслідувань», Тернопільський національний економічний університет, вул. Микулинецька 46 А, 46004, Тернопіль, Україна, тел. (097) 8307717 ел. пошта o.vivchar84@gmail.com

3*д.е.н. проф., зав.каф. «Менеджменту та адміністрування», Тернопільський національний технічний університет ім. Івана Пулюя, вул. Микулинецька 46, 46000, Тернопіль, Україна, тел. (097) 2195982 ел. пошта kaf_mk@tu.edu.te.ua

4*д.е.н. с.н.с., Тернопільський національний технічний університет ім. Івана Пулюя, вул. Микулинецька 46, 46000, Тернопіль, Україна, тел. (067) 3520999 ел. пошта pogaidak.o@gmail.com

Дискусійна рубрика

З ТЕМИ ПОСИЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ У КОНТЕКСТІ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

ФЕЙКИ, ЧУТКИ ТА ПЛІТКИ ЯК ЗАСІБ СУСПІЛЬНОЇ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ І ПОСЛАБЛЕННЯ БЕЗПЕКОВОЇ КОМПОНЕНТИ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВОЮ

Мета. Стаття присвячена розв'язанню проблеми поширення пліток, чуток та фейків як одному з інструментів навіювання передчуттів великої антиукраїнської змови в умовах гібридної війни. **Методика.** Для вирішення даної наукової проблематики застосовано: структурний метод; порівняльного аналізу емпіричних даних; абстрактно-логічного узагальнення. **Результати.** На основі аналізу літературних джерел та існуючого досвіду безпекової роботи виявлено проблеми з їх попередження. Визначено напрями посилення і розвитку національної безпеки в умовах суспільної дезінформації. **Наукова новизна.** Запропоновано шляхи підвищення ефективності безпекових заходів та попередження негативного впливу дезінформації за рахунок державних ідеологічно-виховних та інноваційно-управлінських чинників. **Практична значимість.** Основні положення наукової статті нададуть можливість за рахунок згаданих чинників, забезпечити спокій у суспільстві та стабільне функціонування національної економіки України, що власне і може зробити їх конкурентоздатною в умовах ЄС. Оскільки, дослідження здійснено в умовах трансформаційного посттоталітарного суспільства.

Ключові слова: національна безпека; фейки; плітки; чулки; гібридна війна; дезінформація; ідеологія; інноваційна політика; підприємства; стабільність; стратегія; ефективність; господарська діяльність; трансформаційне суспільство; Європейський Союз

Постановка проблеми

Народження держави, як правило, відбувається за волею людей і супроводжується розмаїтими негативними дезінформаційними явищами серед яких пліткарство, поширення фейків, чуток ін. Успішність її розвитку, у значній мірі, залежить як від професійної підготовленості керівництва держави, вміння нейтралізувати дезінформації, так і від рівня свідомості населення, його професійних якостей, патріотичних переконань та

порядності. Через те одні держави хоч і не великі (як приклад Ізраїль) та мають авторитет, силу і вплив на міжнародну спільноту. Інші в силу згаданих чинників хоч і великі та насичені протиріччями, (як приклад Росія) розвиваються не дуже ефективно.

Як відомо, вирішення проблем державної та економічної безпеки є компетенцією спеціальних органів держави. Тим часом, соціологічні дослідження та опитування громадян Західного регіону дозволяє

інтерпретувати те, якими фейками, плітками та чутками супроводжувалися президентські вибори як відбувалася передача влади молодому, новообраному поколінню в Україні.

Соціологічно-публіцистичний відступ. На запитання щодо виборів один з респондентів однозначно відповів: *Клянуся вам люди добрі, – це змова! Результати виборів сфальсифіковано. Наші лідери, як у народі кажуть:... тихою сапою...продадуть нас і державу невірним з патрохами.*

При соціологічному вивченні інструментарію навіювання передчуттів великої антиукраїнської змови в умовах гібридної війни, дискусії з цієї теми тривали протягом 3-ох місяців 2019 року. У чомусь вдалося переконати впертих співрозмовників, у чомусь ми залишалися при своїх переконаннях, а вони при своїх. Так чи інакше, виникли думки, які обумовили написання цього матеріалу.

Серед громадян існують цілий ряд своєрідних сленгів. Насправді, три «Б» чомусь не переходять в три «П». Байдужість, бездарність, бандитизм мало коли трансформуються в патріотизм, професіоналізм, порядність. Частіше буває навпаки. Наприклад, цей перехід затягнувся на роки і триває до сьогодні. Власне у нашій державі найяскравіше проявляються ці негативні якості суспільства і зокрема у діяльності наших політичних лідерів. Як позбутись цих негативів? За останній час на суспільну поверхню спливають поетичні строфи, що використовуються мітингуючи ми і стосуються державотворення та особливостей цього процесу. Наприклад, Леся Українка у свій час сокрушалася:

*«Хто мене виведе з цього Єгипту,
З краю неволі, з оселі роботи?
Син чоловічий, обранець Господній?
Дух, що з'являвся в огні?»*

Наші партійні, державні, громадські лідери дуже далекі від самопожертви легендарного Мойсея.

В такому глибинному середовищі лицемірства, брехні, підступності для наведення порядку, Мойсея мабуть не потрібно, бо російська агресія не Єгипетська неволя. Достатньо лише організувати життя для народу за принципами: закон – кара, а керівництву, політикам жити за принципом: обіцянки, зобов'язання – кримінальна відповідальність за їх не виконання. До речі майже за цими самими принципами виховують

свійських тварин і звірів, за такими ж, але завуальованими принципами виховується високо свідоме суспільство. Порушив усталене правило чи закон – справедливо поніс покарання. Принципи зрозумілі. Зрозумілі наслідки. Та це лише вершина айсберга, що таїться в українській суспільно-океанській площині, де століттями триває боротьба добра і зла.

Таким чином поширення розмаїтих пліток та чуток про антидержавні змови чи фейкове навіювання цього явища населенню не посилює відчуття безпеки, а навпаки є небезпекою що не сприяє військово-політичній та економічній стабільності в Україні.

Зокрема фейки, чутки, пліткарство інколи мають негативний економічний результат. Їх провокують акції протестів і непокори, які часто відбуваються не коректно, не логічно, необгрунтовано? Скажімо, чому розлючений натовп вимагаючи задоволення своїх вимог перекриває автомобільну дорогу чи залізницю? Чим завинили пасажирів перед протестуючими? Чому терористи, які хочуть звернути увагу на свої проблеми беруть у заложники невинних людей? Чому в знак протесту відбувається публічне зрізування (бензопилою) у Києві громадсько-політичною течією «Фемен» меморіального Хреста що був встановлений на пам'ять голодомору і політичних репресій?. Чим і кому муляють очі пам'ятні знаки безневинним мільйонним жертвам. Хто так хитро маніпулює фейками, плітками та чутками як руками недалеких «білявок» і не тільки їх.

Хіба немає засобів впливу безпосередньо на винуватців цього чи іншого лиха, явища, становища, антисоціальних, антисуспільних дій?

Багато з цих випадків, серед яких поява чуток, фейків та пліток пояснюється в одному випадку, метою дезінформації противника, в іншому інформаційною необізнаністю, слабкою виховною роботою, відсутністю державної ідеології інше.

У функціях держави знаходять свій вираз і конкретизація її історичної сутності і соціальне призначення. (Вади в їх виконанні ведуть до виникнення негативних наслідків у суспільному житті, які на першому етапі провокують згадані акції протестів. Потім відбувається мобілізація реакційних до демократичних засад держави сил (п'ятої колони), Побоюючись втрати контролю за

процесами відбувається переорієнтація на рейки становлення тоталітарного режиму.

Довідково: фейк – це слово іношомовного походження (від англійського *Fake*), що означає підробка, фальсифікація. Спершу даний термін почав вживатися в мережі інтернет, а потім почав широко використовуватись і у повсякденному житті.

Як відомо, фейк – це спеціально створена новина, подія чи журналістський матеріал, який містить неправдиву або перекручену інформацію, що дискримінує як певну людину чи групу осіб в очах аудиторії, так і цілого суспільства.

Фейки є різними за формами, методами передачі, змістом. За методом поширення фейки є: масмедійні фейки (які створюють спеціально для ЗМІ і через них поширюються) і мережеві чутки (коли поширюють чиюсь видумку через соціальні мережі).

За формою: фотофейк, відеофейк і фейковий журналістський матеріал.

Довідково: чутка, плітка – це повідомлення, яке виходить від однієї або більше осіб, про деякі події, що не мають офіційного підтвердження, усно і передається в масі людей від однієї людини до іншої.

Власне вони висунули на перший план потребу перегляду існуючих підходів стосовно чуток, фейків, пліток в контексті теорії змов, економічної безпеки ін. В зв'язку з цим, існує потреба розробки новітніх методологічних та методичних основ формування нової парадигми розвитку економічної безпеки держави з врахуванням цих, на перший погляд, маловажних чи другорядних чинників і обумовлює актуальність та своєчасність проблематики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Аналіз і практичне оцінювання економічної безпеки в науковій літературі розглядаються не лише через призму стабільної ситуації в політичній, економічній, військовій та інших сферах, а і контексті організації розмаїтих фейків, поширенню пліток у контексті антидержавних змов. Власне міркування з цієї теми зумовило застосування норативних підходів до цієї теми.

Довідково: *Наратив:* (англ.) Осмислення суспільних явищ, процесів, роздумування над ними та розповідь про них.

Загалом змова, як явище, завжди була утаємниченим задумом і мало в своїй суті не

завжди порядну, праведну мету, – захоплення влади чи території, усунення з дороги не угодних ін.

Змовники, як правило, далекі від моральних норм співіснування і не завжди хочуть пам'ятати біблійне: «Все таємне, з часом, стає явним...», а тому діють безоглядно.

Питання пошуку шляхів підвищення рівня безпеки держави та попередження поширення чуток, пліток та фейкової інформації про можливість антидержавних змов негативно позначається на ефективності виробництва, фінансовій стійкості, психологічній стабільності громадян України, діяльності господарських суб'єктів. Необхідно відзначити що ця проблематика частково висвітлена в працях українських і зарубіжних учених. Зокрема дослідженню теорії економічної безпеки, інституціональних аспектів економічної безпеки присвячено праці вітчизняних вчених: О. Барановського, І. Бінько, Т. Васильціва, О. Вівчар, О. Власюка, В. Геєця, Л. Головкової, А. Гречко, А. Гриценка, М. Єрмошенка, Я. Жаліло, В. Компанійця, Л. Малюти, А. Момота, В. Мунтіяна, І. Назаренка, О. Сороківської, А. Олійника, Г. Пастернак-Таранушенка, О. Пасхавера, Д. Прейгера, П. Пригунова, О. Пшінько, І. Рекуна, В. Сичова, З. Стаховяка, В. Тарасевича, А. Ткача, В. Франчука, А. Шастітко, В. Шлемко, В. Якубенка та інших. Серед зарубіжних вчених дослідженню цієї категорії приділяється увага у роботах О. Вільямсона, О. Іванова, М. Кастелса, Р. Коуза, Д. Норта, Є. Олейникова, Р. Седегова, Е. Тоффлера, Ф. Фукуями, Д. Ходжсона та інших [1-17].

Тим часом проблематика використання фейків, чуток та пліток у навіюванні ефекту змови як чинника порушення суспільного спокою та послаблення національної безпеки залишилася за полем зору згаданих науковців.

Формулювання цілей статті

Метою статті є соціологічне дослідження використання агресорами на сучасному етапі дезінформаційного інструментарію: фейків, чуток та пліток у навіюванні ефекту змови як чинника послаблення національної безпеки. Розроблення, у цьому зв'язку теоретико-методичних підходів та практичних рекомендацій щодо попередження поширення чуток, пліток, фейкової інформації щодо антидержавних змов за рахунок цього

посилення розвитку системи національної безпеки держави.

Відповідно до зазначеної мети поставлено такі завдання:

- уточнити теоретичні положення щодо сутності понять фейк, плітки, чуток як дезінформаційний інструментарій у ланцюзі: «економічна безпека», «ідеологічна безпека», «національна безпека»;

- удосконалити інституціональну матрицю розвитку безпекової компоненти держави та визначити місце у ній фейків, пліток та чуток;

- сформулювати та розкрити зміст інституціональної парадигми розвитку національної безпеки з врахуванням цих негативних явищ;

- створити ґрунт для розвитку методологічного та методичного дискурсу генези перетворень в державній ідеології та виявлення її впливу на підвищення рівня відповідальності за економічну безпеку;

- розробити науково-методичний підхід до оцінки загроз національній безпеці від означених чинників;

- визначити стратегічні напрями безпечного розвитку України та проаналізувати її рівень;

- розробити та теоретично обґрунтувати модель адаптації інформаційних технологій України до стандартів Європейського Союзу;

- сформулювати концепцію стратегічного управління системою національної безпеки;

- удосконалити діючі інститути безпеки і доповнити правила національної безпеки держави переліком заходів з нейтралізації шейків, пліток та чуток;

- удосконалити систему управління інформаційного забезпечення з врахуванням координації діяльності підприємств формуючих інформаційні технології.

Виклад основного матеріалу

На даний час інформаційний простір з Півночі та Сходу наповнюється в основному антиукраїнською пропагандою. Для чого широко використовується не лише фейки, а і елементарне поширення серед населення розмаїтих негативних чуток та пліток. Цими засобами спровоковані конфлікти з сусідами, що тільки почали налагоджуватися рецедивно з ініціативи Росії виникають знову і знову.

Можливо, на перший погляд, так, але насправді, байдужість, бездарність, бандитизм є не лише інструментом досягнення шизофренічних цілей регіональних та світових

верховод, а і малоосвічених українських громадян. З їх вини щезали з лиця землі генії і таланти, народи і народності, при тому це відбувалося у муках і стражданнях. Через деякий час, коли люд остигав від боротьби внутрішніх протиріч, чистолюбамі прославлялися розум, винахідливість і досягнення завойовників, які теж ґрунтувалися на підступності. Нова хвиля (в багатьох випадках) хворих шизофренією верховод та схиблених на цьому істориків і політиків навіювали народові їх геніальність та талант. Тут, як приклад, жорстоких дій кровавих загарбників, варто привести «талановитих» «собірателей» російських земель.

Час усьому лік. Немає сьогодні могутності народу, чи навіть культурної цивілізації майя, нема і їх загарбників іспанських конкістадорів.

Нині Україна вступила у новий, оригінальний етап свого розвитку. Випробувати себе хочуть молоді політики.

Гомеричний сміх викликає парадоксальна привселюдна заява Президента Порошенка П.О. про відставку силовиків, яких усувають за байдужість, бездарність, бандитизм, а ці доповідають як ні в чому не було: «Честь маю...». Тобто маю щастя... чи гідний Вас або гідний спілкування з Вами.

Великий глобальний псевдо патріот Росії, В.Путін який майже нічого не зробив для цивілізованості Росії, словом і ділом, підступністю і брехнею шкодить не скореній Україні, поливає її дьогтем і власною жовчю, за прагнення до свободи та своєї незалежності, раптом заявив що в нашій державі панує антисемітизм відбувається ущемлення рускоязычних і ще всяка інша маячня.

Звичайно що його дії можна трактувати по різному. Російський народ усвідомлює що він великий, а йому брехливі ЗМІ ще навіюють розуміння, що Путін агресією до України хоче зробити його ще більшим. При тому вбиваючи українців та рускоязычних на Сході він хоче відтворити історичну справедливість, повернути в імперське стойло «заблудших» українців (гром.висл.). Насправді, за цими примітивними діями, він хоче відвернути увагу знедолених росіян від результатів бездарного керівництва, прикрити агресивними діями російську бідую.

А може правильно у свій час писав великий Шевченко:

Той мурує, той руйнує,
Той несим оком

За край світа зазирає, –
 Чи нема країни,
 Щоб загарбать і з собою...
 Взять у домовину.
 (Т.Г.Шевченко? «Сон»)

Серед громадськості існує переконання, що Америка хоче виконати свої гарантійні зобов'язання перед Україною за те, що вона сердечна ядерно роззброїлася, а Росія навпаки, хоче підступно заволодіти «братньою» територією і чужим, але у минулому покірним, працьовитим, інтелектуально активним «братнім» народом, який її завжди підживлював інтелектуально. Для цього Росія не знайшла кращого приводу як визволити від Бандерівців російськомовне населення. Ця іронія не всім і не завжди є зрозумілою не лише Європі, а навіть і самим росіянам.

Апетит зростає підчас їди. Політичні пристрасті розпалюються!

Російські дипломати шляхом підкупу та використання інших засобів будять і мусують давно забуті міждержавні територіальні, мовні та політичні інтриги з сусідами поляками, угорцями, євреями і т.д. і т.п.

Гібридними засобами фейками, плітками та чутками агресор на мовному ґрунті прагне поляризувати українське суспільство, розпалити міжнаціональні протиріччя між українцями та угорцями чи венграми в одному регіоні. В іншому з поляками, ще в іншому хотілося щоб іскорка пройшла між татарми (та вони виявилися мудрішими, чим про них думали агресори). А в центрі було б добре щоб вогнище ненависті виникло до євреїв. На справді вони нині дуже яскраво засвітилися у керівництві держави. Та коли їх не було в Україні??? І де їх не було за історію людства. За їх участі розквітали і гинули держави. І в кожному випадку вони гинули і відроджувалися. Тисячолітні пророцтва відбувалися, але історія не зупинялася і нічого та нікого не вчила. Така проза нашого життя. Навіая українцям шизофренічна змова на руку тому, хто і так, явно агресує проти них.

Колись журналіст Гонгадзе за опубліковану думку про те, що хтось хоче зробити Україну успішною державою... з 20-ти мільйонами рабів – аграрників поплатився життям. Щоб якось заховати цю гіпотезу змови, його покарали смертю, а народу, нав'язали думку про якісь побутові причини його смерті. Чому?

Довідково: Термін «теорія змови» може бути просто нейтральним описом припущення

про існування змови. Однак «теорія змови» або «конспірологічна теорія» також використовується для визначення жанру оповіді з великою кількістю аргументів (не обов'язково пов'язаних між собою) щодо існування великих суспільно і політично вагомих змов.

Більшість конспірологічних теорій, ймовірно, є хибними і не мають достатніх надійних доказів, щоб сприймати їх серйозно. Це піднімає цікаве питання про механізми їх виникнення і розповсюдження в поп-культурі. Соціологи, психологи й експерти фольклору займалися пошуком відповіді на це питання починаючи з 1960-х років, коли вбивство президента США Джона Ф. Кеннеді породило безпрецедентну кількість чуток.

Коли конспірологічні теорії поєднують логічні хиби з відсутністю доказів, результатом є погляд на світ, відомий як конспірологія. Конспірологія пояснює важливі історичні події й тенденції таємними змовами. Академічні дослідження конспірологічних теорій і конспірології виявили набір їх характерних структурних рис. [6-7].

Що правда, проти фейку з теми гоніння в Україні євреїв, народ запротестував, – який антисемітизм? У нас все навпаки, он подивіться, ...і світ подивився, побачив і навіть почув. Відомий бізнесмен, єврей на весь світ назвав В. Путіна дураком, при тому російською мовою. В свою чергу російськомовні громадяни України вражені таким віроломством стали на кордоні з підступною державою – агресором захищати свій народ від наруги. Інші самостійно організували самооборону, при тому досить успішну.

Колишній Президент України Петро Порошенко до останніх днів із-за коректності не наважувався «дружно» державу назвати агресором, але після успішного опору агресору, у багатьох випадках, добровольцями та волонтерами, заявив: не дозволю мати в регіонах «власних, самостійних армій». Як результат почала відроджуватися офіційна армія, яка стала його гордістю.

На справді, мабуть не вірив що сусідньому народу (а може у результаті відсутності державної ідеології, – власному!) можна так засобами дезінформації затуманити голову, що він за ради збільшення своєї величі, спровокує, та звану, визвольну місію і посуне на хохлів (гром. думка). З великими хочуть возєднуватися, а не втікати від них як від

скажених. Росія велика за територіальними масштабами, за масштабами своєї підступності, за масштабами байдужості до якості життя свого народу, за масштабами ігнорування норм і правил міжнародних взаємовідносин.

Громадськість має своє спостереження за тим, що відбувається. Його цікавлять питання чому Президент Порошенко не здивувався таким швидким «обрахуванням» голосів та їх результатами. Його доброзичливість не мала меж: «стадіон так стадіон», його поведінка демонструє: я знаю кінцеві результати виборів, все іде по плану! А плани моторошні, – тихою сапою... захоплення України! (гром. думка).

Хто цей план складав? Москва, Вашингтон, ...Тель-Авів, Європа?

Може і ніхто ніяких планів не будує щодо захоплення України. Може це результат дезінформації, а може марення шизофреніка і так же безвідповідально як дехто замахнувся на нашу державу, так же само безвідповідально розмишляє про антиукраїнські змови. А, може це результат як раз відсутності державної ідеології та бездіяльності гуманітарних міністерств України, а може силовиків? Хоча які вони силовики якщо не забезпечують оборони держави та справедливості у суспільстві (гром. думка).

Можливо передчуття великої антиукраїнської змови є шизофренічними проявами людей що бояться втратити так довго очікуваної і тяжко здобутої багатотисячними жертвами свободи і незалежності. Та на фоні того, як дехто захоплюється «великими завоевателями», багато хто творять на очах наших лідерів пакості для України, а ще інші, утаємничені, мережать свої не далекоглядні плани... Що може після такого керівництва ще прийти у голову українському «обивателю», пересічному громадянину? Там де великі гроші там місця для моралі, порядності, практично не залишається.

У народі кажуть:... *тихою сапою...Т. Шевченко колись писав:*

Минали

За днями дні. Раби мовчали,

Царі лупилися, росли

І Вавилони мурували.

Нині вже не фейками, не плітками, а власне об'єктивною наглядністю є ці своєрідні вавилони, садиби – замки наших можновладців не лише навколо Києва, а і у містах та обласних центрах, численні квартири, дорогі авто. При

тому має місце придбання нерухомості майже по цілому світу на екзотичних островах ін.

Публіцистичний відступ:...*А що робити коли необгрунтовано, на очах всього народу платять премії і заробітні плати у мільйонах гривень... щомісячно. Куди їх дівати? Звичайно що вивозити за кордон! Бо тут, на місці в Україні можуть наступити зміни і ... можуть відібрати. Простолюдинам легше, пару тисяч гривень, – на хліб і воду можна без гризоти витратити. Дивно що це відбувається при свідомому сприйнятті відомої істини що з собою на цей світ нічого не візьмеш. На всі життя, всіх своїх потомків не запасешся, «... ти порох, – і до пороку повернешся», «прах еси і прахом будеш». Нагромадивши багатство та загубивши ...Батьківщину, щасливим не будеш. Хоч правда, захланні, загарбники, відчуття щастя і злорадства отримують лише від... крові, від агресії, від підступництва... Зрадити народ, свою державу, шляхом змови залишити... її окрадену ...процента не заслуговують як і ті хто вбивав за ради хворих амбіцій. У страху очі великі. Мій сусід від ... цього відчуття перестрашування малює велику змову щодо захоплення України....*

Для розробки заходів з попередження негативного впливу дезінформації у формі чуток, фейків та пліток необхідно знати систему їх поділу. Для цього скористаємося працею Лідії Орбан-Лембрик [10], яка у своїй роботі навела, так звану, класифікацію чуток (рахуй пліток) які навіюють апатичні настрої. За експресивним параметром вона виділяє їх такі типи:

– Чутка-бажання. Мета такої чутки полягає у тому, щоб викликати певне розчарування з приводу того, що було замислено. Має дві функції, з одного боку, він відповідає побажанням людей, і тому підтримує тонус їх соціального існування, з іншого боку, такі чутки деморалізують населення, створюючи завищені очікування.

– Чутка-страховище. Переважно там, де зазвичай панує тривога, страх, невдоволення власним низьким статусом тощо. Дуже шкодить індивіду у виконанні своєї соціальної ролі. Зазвичай чутки такого типу виникають в періоди соціальної напруги. Особливого поширення такі чутки набувають у ситуаціях складних соціальних і політичних реформ, зміни влади, режиму або соціально-політичної системи в цілому. У таких ситуаціях з'являється обмежений набір сюжетів, які

виступають у ролі лякаючих чуток. Деякі з них видозмінюються залежно від культурних, релігійних чи національних традицій, але основна частина залишається практично незмінною.

– Агресивна чутка. Спрямована на те, щоб настроїти індивіда на агресивні вчинки. Це деякою мірою є продовження чуток-страховищ. Ця чутка не просто викликає негативні настрої і стани, що відображають небажані очікування аудиторії, а конкретно спрямована на стимулювання агресивного емоційного стану та поведінкової «відповіді», жорсткої агресивної дії. Це можуть бути як міжгрупові, міжетнічні та міжнаціональні конфлікти.

Як відомо, дезінформаційний характер чуток, пліток та фейків поділяється на: Абсолютно недостовірні; Недостовірні з елементами правдоподібності; Достовірні чутки з елементами неправдоподібності; Правдоподібні.

Фейки, плітки та чутки не можуть повністю бути достовірними, бо інформація завжди має свою мету розрахована на певну аудиторію та зазнає змін від того, хто її викладає і поширює.

Фейки, плітки, чутки поділяються за силою впливу на такі: що розраховані на групову думку; які викликають поодинокі чи масові антигромадські настрої; та такі, що руйнують зв'язки між особами і групами.

За цією класифікацією ми можемо побачити як саме дезінформація, чутка, фейк чи плітка впливає та стосунки між індивідами, тобто якщо фейк, чутка чи плітка є негативною, вона може руйнувати зв'язки у групі. Та чутка яка не несе в собі ніякого емоційного характеру, ніяким чином не вплине на групу.

За виникненням фейки, плітки, чутки поділяють на стихійні, тобто ті, які виникли самостійно без логічної причини, спонтанно; навмисне сфабриковані, ті, які навмисне були створені для досягнення певної мети.

У результаті найчастіше ті плітки, які були створені штучно, найчастіше поширюються у групі, і можуть негативно вплинути на неї.

За обсягом поширення фейки, плітки поширюються на малу кількість людей (групу) та так і на велику аудиторію [10].

Акт передавання інформації та її циркуляції ясно показує, що може бути хоча б два індивіда, які взаємодіють між собою, тим самим передаючи так звану конфіденційну інформацію. Пояснити це можна так: той, хто отримував інформацію в свою чергу відповідає

тому, хто її надавав і в результаті вони взаємодіють між собою тим самим створюючи її.

Також можна виділити двосторонню взаємодію, яка може бути короткочасною або довгостроковою. Короткочасна це та, яка швидко забувається та майже не має ніяких наслідків. Інша ж взаємодія може бути пов'язана з такими характеристиками як антагоністські та солідаристські. Під антагоністськими ми можемо розуміти як таку, яка здійснює протилежну дію (в приклад можна навести те, коли людина (А) говорить якусь плітку про людину (Б), в результаті, людина (Б) говорить, що ця інформація про нього недостовірною і також говорить якусь нову плітку про людину (А) [10].

За інтенсивністю циркуляції дезінформація, фейки, плітки поділяють на продуктивні та непродуктивні

«Інтенсивність циркуляції чутки фейку, плітки прямо пропорційна інтересу аудиторії до теми і протилежно пропорційна кількості офіційних повідомлень на даний момент та ступеня довіри до джерела повідомлення. Це твердження стосується лише змістових умов виникнення і поширення чуток. Щодо функціональних мотивів, то циркуляція чуток полегшує міжособистісні контакти, дає їм додатковий імпульс».

За вірогідністю виникнення фейки, плітки чутка несе у собі хибну інформацію, то вірогідність того, що вона виникне буде високою.

У відповідності з соціальними елементами системи взаємодії П. Сорокін у своїй роботі зазначає, що є ще один підхід до розуміння пліток, він є більш вільний від ідеологічних стереотипів. Тому він класифікує чутки в залежності:

1. Від кількості і якості взаємодіючих індивідів;
2. Від характеру актів;
3. Від характеру провідників.

В свою чергу у залежності від їх якості Ольшанский [9], навів такі приклади:

- чоловіки більше, ніж жінки, схильні виробляти, поширювати і приймати такий вид чуток, як політичні новини (офіційні й неофіційні);
- жінки – пов'язані з зростанням цін, сімейним життям, суперництвом, ревностями;

– молодь постійно обмінюється відомостями про популярних спортсменів, акторів, «зірочок» естради;

– старі люди – про розміри пенсій, нові ліки, долях оточуючих тощо.

Саме оці подібності та відмінності, мають найбільший вплив на характер комунікації.

На даний час наукою визначено фундаментальні умови, збіг яких робить можливим виникнення пліток, чуток і т.п. серед яких:

– наявність інтересу масової аудиторії до певної проблеми, висока актуальність даної проблеми та її зв'язок з життєвими потребами людей. Цікава інформація має багато шансів бути підхопленою і передаватися як плітка, якщо плітка викликає інтерес та може налічувати в собі певні потреби які заохочують людину, то буде попит у суспільстві;

– незадоволеність відповідних потреб. Життя саме повинно породжувати потребу в інформації на деяку тему. Вона повинна бути високоактуальною, тобто зовсім незадоволеною. За такої умови майже будь-яке повідомлення буде заповнювати виниклий інформаційний вакуум і відповідно, користуватися успіхом, передаючись у вигляді плітки. Відчуття ж незадоволеності і зацікавленості виникає у людей в двох випадках. Або це різноманітна відсутність інформації на дану тему взагалі, або ж це така ситуація, в якій наявна інформація не представляється аудиторії надійною.

Виявлено що у процес гібридної війни, інших агресивних дій дезінформація плітки, чулки та фейки під час передавання можуть переносити розмаїті трансформації серед яких: згладжування – коли деякі деталі упускаються і в результаті ця інформація може бути упущена незначима тим, хто її отримав; загострення – утворюються нові деталі, які насправді не були присутні початково, у цьому випадку ця інформація є значно цікавішою для отримувачів; – уподібнення – відбувається наближення початкового слуху до психологічних, культурним, етнічним особливостей отримувачів [9].

Наявність означеної дезінформації дозволяє виявити найважливіші ознаки розвитку трансформаційно-руйнівних процесів у державі, сформувати концепцію організаційного механізму виникнення трансформаційно-руйнівних (виробничих) та

деградаційних (свідомісних) їх проявів та попередження негативних від них наслідків.

Без особливих зусиль можна виявити ознаки або передумови розвитку трансформаційно-руйнівних і деградаційних процесів у державі спричинених у багатьох випадках, поширенням фейків, пліток, чуток які поширюються:

– через засоби масової інформації нав'язування фальшивих пріоритетів;

– призначення на відповідальні державні посади не за ознаками професійності, порядності, патріотичності, а за партійними переконаннями, кумівство і т.п.

– ослаблення контролю та відповідальності за результати не компетентного управління;

– акцентування уваги на розвиток певних негативних суспільних процесів і явищ, нав'язування сумнівних, необґрунтованих процесів ін. [2].

Характерні ознаки проявів трансформаційно-руйнівних і деградаційних процесів у державі і зокрема: спотворення основоположних функцій держави серед яких управлінська; виховна, юридично-правова, соціально-захисна, оборонна та ін., які здійснюються певними механізмами і засобами; нівелювання провідних функцій держави та визнання її відповідальним органом виховної функції серед населення; посилення у випадку прояву негативних явищ на ще більші негативи що мають місце за кордоном; провокування (за прикладом найближчих сусідів) безглузвих процесів. Наприклад згадуване раніше публічне зрізування (бензопилою) у Києві політичною течією «Фемен» меморіального Хреста що був встановлений на пам'ять голодомору і політичних репресій.

Аналізуючи дії Москви можемо виявити декілька напрямів використання дезінформації, фейків, чуток та пліток їх підступно агресивної діяльності. Крім прямої агресії у Криму та на Сході, підтримці небагато чисельних маріонеток, яких потім, коли настане час, щоб заховати сліди злочинності, винищить їх до тла, творять багато інших антиукраїнських неподобств. (До речі до праведного, українського суду ще далеко, а процес зачистки слідів вже розпочався і ми є свідками цього процесу). Агресор всіма засобами старатся розхитати суспільну нестабільність і надіється на те, що спровоковані конфлікти переростуть у громадянську війну. Ворог на захоплених землях наносить непоправної шкоди виробництву (з окупованої території вивозять

(безсовісно крадуть) суб'єкти господарювання, руйнують виробництво, дороги, мости, житло). Своїми фейковими втручаннями в Інтернет, забруднюють інформаційний простір, до речі, не лише держави, а і в глобальному масштабі. Здійснюють диверсії у фінансовій та банківсько-кредитній системі, продають свої енергоресурси одним (щоб здобути прихильність) задармо, іншим по завищених цінах ін. і, тим самим ще більше викликають до своїх дій непорозуміння і навіть ненависть.

Шляхи попередження трансформаційно-руйнівних і деградаційних процесів у державі, викоренення фейків, пліткарства активізації виходу суспільства з кризової ситуації повинні передбачати удосконалення управління державою, пошук державної ідеї за ради якої не лише політики, держслужбовці, а і більшість населення було готове безоглядно-патріотично підтримати, вироблення прогнозів та планів розвитку національної господарки як на поточний період, так і на перспективу, Виконавчі органи повинні запропонувати організаційно-економічні механізми їх реалізації та провайдингу. Така багатопланова мета повинна передбачати формування відповідного підґрунтя що забезпечується реалізацією наступних задач:

- зміною виборчої системи у Верховну Раду з таким розрахунком щоб у керівництві державою, законодавчих та виконавчих органах були патріотичні, професійні та порядні висококваліфіковані представники всіх верств, галузей і прошарків суспільства;

- виробленням державної ідеології та розгортання її пропаганди;

- розробкою і впровадженням інституційних засад формування Економічної Конституції України яка передбачатиме контроль та відповідальність за відповідність державній стратегії розвитку економіки;

- впровадженням повного регіонального розрахунку адміністративно-територіальних одиниць держави що розв'яже на місцях руки підприємцям для проявлення творчої ініціативи у використанні місцевих ресурсів [2].

Наявність негативних ознак процесу (облік чинників) що призводять чи до трансформаційно-руйнівних і деградаційних процесів дозволяє встановити динаміку процесу та вживати відповідних управлінських заходів для попередження їх негативних наслідків.

Публіцистичний відступ: *Відомі ясновидці пророкують Україні розквіт, добробут і щастя його народу. Не може так бути щоб багатостраждальний народ не дочекав добра. Дай Бог справдяться їхні прогнози і буде проведено свято на нашій вулиці.*

Сьогоднішній таємний світовий інтелект (якщо це не фейки та плітки психічно хворих людей) як і колишні великі (захланні) завойовники, талановиті (кровожерні) полководці в своїх глобальних задумах, у багатьох випадках, як завжди (бо нікому не відомий Божий задум), можуть жорстоко помилятися. Розчарування приходить заднім числом: бо справді з землі появилися та нікчемно у землю повернуться, залишивши після себе у пам'яті потомків багатотисячні чи мільйонні. невинні жертви у досягненні божевільної ідеї та захоплення окремих, схиблених на волюнтаризмі шизофреніків.

Крилатими стали слова «земля еси і одійдеши у землю», трансформувались у поетичні строфи:

*Бо що із пороку повстало,
те в порох перейде.*

*Хто знає, чи душа людини
літає до небес...*

(Д. Загул)

А може у головах наших лідерів уже не розум, а ... порох,...(гром. висл.) Так безвідповідально рватись до влади, не відчуваючи страху і небезпеки можуть лише безумні чи божевільні.

Як показало соціологічне вивчення проблеми, змова є результатом переоцінки людиною своїх можливостей. Реалізація змови тягне за собою великі жертви і як наслідок великі гріховні покарання в духовному розумінні. Справді, немає нічого таємного щоб не стало явним.

Бурян з поля можна вивести, та якщо добрий сусід під різними приводами і без них, явно і тайно, вдень і вночі закидає його у чужий город, – це зробити не можливо.

Висновки

Отже, розв'язання проблеми поширення дезінформації, пліток, чуток та фейків як одного з напрямів розвитку національної безпеки в умовах гібридної війни сприятиме не лише попередженню їх негативних наслідків, а і стабільності економіки, а і забезпеченню спокою у суспільстві. Соціологічні узагальнення та

пропозиції виконано у контексті активізації державотворення у рамках її функцій.

Здійснення функцій держави у цій сфері життєдіяльності має постійний, систематичний характер і відбувається протягом всього часу існування об'єктивно та відповідно обумовлених завдань, що стоять перед державою тобто нашою незалежною Україною. Реалізація функцій залежить від ряду чинників серед яких значний вплив має визначення державної лінії розвитку держави, яку виконує безпосереднє її керівництво. Наприклад, на даний час свідомо ігнорується, нівелюється і не виконується виховна функція держави, яка могла би у значній мірі попереджувати негативний вплив фейків та пліток на суспільство. Не відбувається формування державної ідеології, а це суттєво впливає на формування свідомо-патріотичних показників розвитку молодого суспільства, населення позбавленого оптимізму і ... перспективи... Учені стверджують що у державах де відсутня ідеологічна робота число самогубств на 30 % вище від тих держав де люди мають надію на краще майбутнє.

За сферами діяльності держави її основні функції поділяються на: – внутрішні функції, що здійснюються в межах даної держави і в яких виявляється її внутрішня політика. Внутрішні функції держави здійснюються в політичній, економічній, екологічній, забезпеченні та охороні прав і свобод людини, культурній, виховній, освітній, науковій, спортивній і пропагандистській, соціальній сферах, підтримки громадського порядку та ін.

Зовнішні функції, що забезпечують здійснення її зовнішньої політики.

Основними формами здійснення функцій держави є правові та фактичні (організаційні) форми. Головними правовими формами здійснення функцій держави є: правотворча, правозастосовна, правоохоронна, контрольно-наглядова інтерпретаційно-правова, управлінська та засновницька діяльність.

Відзначаємо, що для глибокого і всебічного аналізу виконання будь-якої функції держави, а особливо виховної, слід розглядати в контексті змісту, форми і методів здійснення відповідного напрямку державної діяльності.

З метою зменшення та попередження негативних наслідків дезінформації, фейків, пліток за рахунок невизначеності повідомлень, підвищення рівня якості інформаційного забезпечення доцільно сформуванню моделі ефективного застосування сучасних інформаційних технологій, що включає розвинуту систему управління інформацією та методи оцінки фактичного та оптимального фінансово-економічного стану з використанням розроблених інтегральних показників; нові засоби моніторингу і діагностики економічної безпеки підприємств залізничного транспорту.

Удосконалення системи управління інформацією у цьому відношенні повинно включати визначення інтегрального показника оптимального фінансово-економічного стану інформаційного підприємства та надавати можливість розрахунку фінансових показників та коефіцієнтів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Андрушків Б. М., Кузьмін О. Є. Основи менеджменту: методологічні положення та прикладні механізми: Підручник для студентів та викладачів економічних спеціальностей вищих і середніх спеціальних навчальних закладів, системи підвищення кваліфікації. Тернопіль: Лілея, 1997. 292 с.
2. Андрушків Б., Романська І. Маргіналізація і глобальні небезпеки економіки. Матеріали 15-ої наукової конференції Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя, 14-15 грудня 2011 р. Тернопіль: ТНТУ, 2011. С. 247.
3. Вівчар О. І. Управління економічною безпекою підприємств: соціогуманітарні контексти: монографія. Тернопіль: ФОП Паляниця В.А., 2018. 474 с.
4. Герасименко Р. Факт-чекінг для журналіста: соцмережі та «вкиди» як перевірка на професійність. URL: <http://ua.ejo-online.eu/2065/етика-та-якість/факт-чекінг-для-журналіста-соцмережі?print=print>
5. Горбань Н. Інформаційна війна триває. Топ-5 фейків про Львів URL:http://tvoemisto.tv/news/informatsiyna_viyna_tryvaie_top5_feykiv_pro_lviv...
6. Дмитро Шевчук. До теорії «теорії змови». Часопис «І», ч. 54. 2009 р.
7. Що таке «теорії змови» та чому в них вірять? URL: zbruc.eu, 20.05.2013 р.
8. Латынов В. В. Слухи: социальные функции и условия появления. 1995 р.
9. Ольшанский Д. В. Политическая психология. Классификация слухов. М., 2002.

10. Орбан-Лембрик Л. Чутки як соціально-психологічне явище. Соціальна психологія: наук. журнал / голов. ред Ю. Ж. Шайгородський. 2004. № 3 (5). С.47-62.
11. Назаров М. М. Масова комунікація в сучасному світі: методологія аналізу та практика досліджень. М.: УРСС, 2002.
12. Реkun I. I. Інституціональна зміна парадигми економічної безпеки. Інституціональний вектор економічного розвитку. Збірник наукових праць МІДМУ «КПУ». Мелітополь: Вид-во КПУ, 2016. Вип. 8 (2). С. 57-65.
13. Реkun I. I. Концептуальні засади економічної безпеки підприємств залізничного транспорту. Екологія – філософія існування людства: зб. наук. праць учасників III Міжнародної науково-практичної конференції (Мелітополь, 26 травня 2016 р.) / за заг. ред. М.М. Радевої. Мелітополь: ТОВ «Колор Принт», 2016. С. 69-71 (ISBN 978-966-2489-36-1).
14. Реkun I. I. Основні категорії стану економічної безпеки. Інституціональні перетворення в суспільстві: світовий досвід і українська реальність: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції (Мелітополь, 13–14 вересня 2013 р.) / за заг. ред. А. А. Ткача, М. М. Радевої. Мелітополь: МІДМУ «КПУ», 2013. – С. 33-34.
15. Сороківська О. А. Управління економічною безпекою підприємств малого бізнесу в умовах конфліктних ситуацій: інноваційні підходи: Монографія. Тернопіль : ФОП Паляниця В. А., 2016. 382 с.
16. Франчук В. І. Теоретико-методологічні засади економічної безпеки акціонерних товариств: монографія. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ. 2015. 400 с.
17. Франчук В. І. Корпоративна безпека: теоретичні засади: монографія. Львів. держ. ун-т внутр. справ. 2009. 176 с.

АНДРУШКІВ Б.М.^{1*}, ВИВЧАР О.І.^{2*}, КИРИЧ Н.Б.^{3*}, ПОГАЙДАК О.Б.^{4*}

1 * д.э.н., профессор, зав. каф. «Управление инновационной деятельностью и сферой услуг», Тернопольский национальный технический университет им. Ивана Пулюя, Президент Академии социального управления, ул. Микулинецька 46, 46000, Тернополь, Украина, тел. (067) 35209999 эл. почта andrushkiv.bohdan@gmail.com

2* д. э. н., доцент, профессор. каф. «Экономической безопасности и финансовых расследований», Тернопольский национальный экономический университет, ул. Микулинецька 46 А, 46004, Тернополь, Украина, тел. (097) 8307717 эл. почта o.vivchar84@gmail.com

3* д.э.н., проф., зав.каф. «Менеджмента и администрирование», Тернопольский национальный технический университет им. Ивана Пулюя, ул. Микулинецька 46, 46000, Тернополь, Украина, тел. (097) 2195982 эл. почта kaf_mk@tu.edu.te.ua

4* д.э.н., с.н.с., Тернопольский национальный технический университет им. Ивана Пулюя, ул. Микулинецька 46, 46000, Тернополь, Украина, тел. (067) 3520999 эл. почта pogaidak.o@gmail.com

ДИСКУССИОННАЯ РУБРИКА

ПО ТЕМЕ УСИЛЕНИЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В КОНТЕКСТЕ ГОСУДАРСТВА

ФЕЙКИ, СЛУХИ И СПЛЕТНИ КАК СРЕДСТВО ОБЩЕСТВЕННОЙ ДЕЗИНФОРМАЦИИ И ОСЛАБЛЕНИЯ КОМПОНЕНТЫ БЕЗОПАСНОСТИ УПРАВЛЕНИЯ ГОСУДАРСТВОМ

Цель. Статья посвящена решению проблемы распространения сплетен, слухов и фейков как одним из инструментов внушения предчувствий большого антиукраинского заговора в условиях гибридной войны. **Методика.** Для решения данной научной проблематики применены: структурный метод, сравнительного анализа эмпирических данных; абстрактно-логического обобщения. **Результаты.** На основе анализа

литературных источников и существующего опыта безопасности работы выявлены проблемы по их предупреждению. Определены направления усиления и развития национальной безопасности в условиях общественной дезинформации. **Научная новизна.** Предложены пути повышения эффективности мер безопасности и предупреждения негативного влияния дезинформации за счет государственных идеологически-воспитательных и инновационно-управленческих факторов. **Практическая значимость.** Основные положения научной статьи предоставят возможность за счет факторов, обеспечить спокойствие в обществе и стабильное функционирование национальной экономики Украины, что собственно и может сделать их конкурентоспособной в условиях ЕС. Поскольку исследование осуществлено в условиях трансформационного посттоталитарного общества.

Ключевые слова: национальная безопасность, фейки, сплетни, слухи, гибридная война, дезинформация, идеология, инновационная политика, предприятия, стабильность, стратегия, эффективность, хозяйственная деятельность, трансформационное общество, Европейский Союз.

ANDRUSHKIV B.^{1*}, VIVCHAR O.^{2*}, KYRYCH N.^{3*}, POHAIDAK O.^{4*}

1* Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Managing Innovation and Services, Ivan Puluj Ternopil National Technical University, President of the Academy of Social Management, Mykulynetska Street, 46, 460004, Ternopil, Ukraine, tel. (067) 35209999 e-mail mail andrushkiv.bohdan@gmail.com

2* Doctor of Economic Sciences, Professor of the Department of Economic Security and Financial Investigations, Ternopil National Economic University, Mykulynetska Street, 46a, 46004, Ternopil, Ukraine, tel. (097) 8307717 e-mail mail o.vivchar84@gmail.com

3* Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Management and administration, Ivan Puluj Ternopil National Technical University, President of the Academy of Social Management, Mykulynetska Street, 46, 460004, Ternopil, Ukraine, tel. (097) 2195982 e-mail mail kaf_mk@tu.edu.te.ua

4* Doctor of Economic Sciences, Senior Research Fellow, Ivan Puluj Ternopil National Technical University, Mykulynetska Street, 46, 460004, Ternopil, Ukraine, tel. (067) 35209999 e-mail pogaidak.o@gmail.com

DISCUSSION HEADING

FROM THE THEME OF ENHANCING NATIONAL SECURITY IN THE CONTEXT OF STATE-BUILDING

FAKES, GOSSIP AND RUMORS AS A MEANS OF SOCIAL MISINFORMATION AND WEAKENING OF THE SAFETY COMPONENTS OF THE GOVERNMENT OF THE STATE

The purpose. The article is devoted to solving the problem of spreading gossip, rumor and fake as one of the tools of instilling the premonitions of a great anti-Ukrainian conspiracy in a hybrid war. **Method.** To solve this scientific problem the following methods were applied: the structural method; the method of comparative analysis of empirical data; the method of abstract-logical generalization. **Results.** Based on the analysis of literary sources and the existing experience of security work, problems with their prevention have been identified. The directions of strengthening and the development of national security in the conditions of social misinformation have been determined. **Scientific novelty.** The ways of increasing the effectiveness of security measures and preventing the negative influence of misinformation through the state ideological and educational and innovation-management factors have been proposed. **Practical significance.** The main provisions of the scientific article will provide an opportunity due to these factors, to ensure peace in society and the stable functioning of the national economy of Ukraine, which, in fact, can make them competitive in the conditions of the EU, since the research was carried out in the transformational post-totalitarian society.

Keywords: national security; fake; gossip; rumors; hybrid war; misinformation; ideology; innovation policy; enterprise; stability; strategy; efficiency; economic activity; transformational society; European Union

REFERENCES

1. Andrushkiv, B. M., & Kuzmin, O. Ye. (1997) *Osnovy menedzhmentu: metodolohichni polozhennia ta prykladni mekhanizmy: [Fundamentals of Management: Methodological Provisions and Applied Mechanisms]*. Pidruchnyk dlia studentiv ta vykladachiv ekonomichnykh spetsialnosti vyshchych i serednykh spetsialnykh navchalnykh zakladiv, systemy pidvyshchennia kvalifikatsii. [Textbook for Students and Teachers of Economic Specialties of Higher and Secondary Specialized Educational Institutions, Systems of Excellence] Ternopil: Lileia. 292.
2. Andrushkiv, B., & Romanska, I. (2011) Marhinalizatsiia i hlobalni nebezpeky ekonomiky [Marginization and global dangers of the economy]. *Materialy 15-oi naukovoï konferentsii Ternopil'skoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu imeni Ivana Puluiia – Materials of the 15th Scientific Conference of Ternopil National Technical University named after Ivan Puluj*. December 14-15. Ternopil: TNTU. 247.
3. Vivchar, O. I. (2018) Upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemstv: sotsiohumanitarni konteksty [Management of the economic safety of enterprises: socio-humanitarian contexts]. *Monohrafiia – Monograph..* Ternopil: FOP Palianytsia V. A. 474.
4. Herasymenko, R. *Fakt-chekinh dlia zhurnalista: sotsmerezhi ta «vkydy» yak perevirka na profesiinist [Fact-checking for a journalist: social networking and «dropping out» as a test of professionalism]* URT: <http://ua.ejo-online.eu/2065/etyka-ta-iakist/fakt-chekinh-dlia-zhurnalista-sotsmerezhi?print=print>
5. Horban, N. *Informatsiina viina tryvaie. Top-5 feikiv pro Lviv [Information warfare continues. Top 5 fakes about Lviv]* URT:http://tvoemisto.tv/news/informatsiyna_viyna_tryvaie_top5_feykiv_pro_lvi...
6. Dmytro Shevchuk, (2009) Do teorii «teorii zmovy» [To the theory of «conspiracy theory»]. *Chasopys «I» – The journal «I»*. P. 54.
7. *Shcho take «teorii zmovy» ta chomu v nykh viriat? [What are the «conspiracy theories» and why they believe in them?]* (2013). URT: zbruc.eu
8. Латыпов, В. В. (1995) *Slukhy: sotsyalnye funktsyy y uslovyia poiavleniia [Rumors: social functions and conditions of appearance]*
9. Olshanskyi, D. V. (2002) *Polytycheskaia psykhohohiia. Klassyfykatsiia slukhov [Political psychology. Classification of rumors]*. M.
10. Orban-Lembryk, L. (2004) Chutky yak sotsialno-psykhohohichne yavysheche. Sotsialna psykhohohiia [Rumors as a socio-psychological phenomenon. Social Psychology]. *Nauk. zhurnal – Sciences. magazine. holov. red Yu. Zh. Shaihorodskiyi. № 3 (5). C.47-62.*
11. Nazarov, M. M. (2002) *Masova komunikatsiia v suchasnomu sviti: metodolohiia analizu ta praktyka doslidzhen [Mass communication in the modern world: methodology of analysis and research practice]*. M.: URSS.
12. Rekun, I. I. (2016) Instytutsionalna zmina paradyhmy ekonomichnoi bezpeky. *Instytutsionalnyi vektor ekonomichnoho rozvytku. Zbirnyk naukovykh prats – Institutional change of the paradigm of economic security. Zbirnyk naukovykh prats. Collection of scientific works.* MIDMU «KPU». Melitopol: Vyd-vo KPU. Vyp. 8 (2). 57-65.
13. Rekun, I. I. (2016) Kontseptualni zasady ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv zaliznychnoho transportu [Conceptual bases of economic safety of enterprises of railway transport]. *Ekolohiia – filozofiia isnuvannia liudstva: zb. nauk. prats uchasnykiv III Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii – Ecology – the philosophy of the existence of mankind: Sb. sciences Works of the participants of the III International Scientific and Practical Conference.* Melitopol, May 26. za zah. red. M.M. Radievoi. Melitopol: TOV «Kolor Prynt». 69-71 (ISBN 978-966-2489-36-1).
14. Rekun, I. I. (2013) Osnovni katehorii stanu ekonomichnoi bezpeky [Major categories of the state of economic security]. *Instytutsionalni peretvorennia v suspilstvi: svitovi dosvid i ukraïnska realnist: materialy VIII Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii – Institutional transformations in society: world experience and Ukrainian reality: materials of the VIII International Scientific and Practical Conference.* Melitopol, 13–14 october. za zah. red. A.A. Tkacha, Radievoi M.M. 33-34.
15. Sorokivska, O. A. (2016) Upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemstv maloho biznesu v umovakh konfliktnykh sytuatsii: innovatsiini pidkhody [Management of economic security of small business enterprises in the context of conflict situations: innovative approaches]. *Monohrafiia – Monograph.* Ternopil : FOP Paliannytsia V.A.. 382.

16. Franchuk, V. I. (2015) Teoretyko-metodolohichni zasady ekonomichnoi bezpeky aktsionermykh tovarystv [Theoretical and methodological principles of economic safety of joint stock companies]. *Monohrafiia – Monograph*. Lviv: Lvivskiy derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav. 400.
17. Franchuk, V. I. (2009) Korporatyvna bezpeka: teoretychni zasady [Corporate security: theoretical foundations]. *Monohrafiia – Monograph*. Lviv. derzh. un-t vnutr. sprav. 176.

Надійшла 15.03.2019 р.

Стаття рекомендована до друку д-ром екон. наук, проф. Головковою Л. С., д-ром екон. наук, доц. Рекуном І.І.